

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Μαρία Μπαμπά
Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας
Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αλεξάνδρα Χ. Κουλουμπαρίτση
Σύμβουλος επί τιμή
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Abstract

In light of innovations in education the present paper discusses innovations in teacher training and professional development. In the first section we attempt an analysis of the term “innovation in education”, through two main theoretical models, that of Rogers’ s (2008), which relates to the general concept of innovation and diffusion, and that of Fullan’s (2007), which focuses on overall systemic approach to change in school organizations. In the second section, we initially provide a brief overview of the teacher training schemes in Greece and then we discuss the latest trends at national and international level, with particular reference to the European trends. We observe that social media have contributed recently in more flexible and personalized teacher training schemes. We suggest that this trend should be incorporated in formal teacher training schemes, in order to approach tech savvy teachers. On the other hand, school based training should be supported by the lately initiated role of mentors and teacher educators.

Λέξεις κλειδιά

Καινοτομίες, επιμόρφωση εκπαιδευτικών, εκπαιδευτές εκπαιδευτικών, μέντορας, σχολική κουλτούρα, επαγγελματική ανάπτυξη εκπαιδευτικών, Εκπαιδευτική Τεχνολογία.

0. Εισαγωγή

Στον χώρο της εκπαίδευσης, θα μπορούσαμε αναμφίβολα να υποστηρίξουμε ότι Σοι καινοτομίες είναι το πιο επίκαιρο ζητούμενο όσον αφορά σε εκπαιδευτικά προγράμματα, δράσεις, προτάσεις, διδακτικές προσεγγίσεις και παιδαγωγικές αναζητήσεις. Αποτελούν πηγή έμπνευσης, ενέργειας και ανανέωσης για τα σχολεία και για τους ανθρώπους της εκπαίδευσης που εργάζονται σε αυτά, επειδή προσδίδουν νέα διάσταση στην παρεχόμενη αγωγή.

Για μια σχολική μονάδα η εισαγωγή καινοτομιών συνιστά ποιοτικό δείκτη της αποτελεσματικότητας και της ευθαλούς προοπτικής της, επειδή έτσι αυξάνονται

οι πιθανότητες να είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της κάθε εποχής (Fullan, 2008: 117, Hoy & Miskel, 2001, Tomlinson & Allan, 2000).

Τα σχολεία είναι εκπαιδευτικοί οργανισμοί και ως οργανισμοί αποτελούν ανοικτά κοινωνικά συστήματα που αλληλεπιδρούν με το κοινωνικό περιβάλλον τους και είναι οι άμεσοι παραλήπτες των αλλαγών που επιτελούνται στην κοινωνία. Το ερώτημα είναι πόσο γρήγορα αντανακλαστικά και πόσα εφόδια διαθέτουν το εκπαιδευτικό και το σχολικό σύστημα ώστε να είναι σε θέση να υιοθετήσουν αλλαγές που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της κοινωνίας.

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, τέσσερις είναι οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν καταλυτικά την αποτελεσματική εφαρμογή καινοτομιών στα σχολεία (ή σε παρεμφερείς οργανισμούς). Αυτοί είναι: α) το εκπαιδευτικό σύστημα, οι οικονομικοί πόροι και οι πολιτικές, β) οι εκπαιδευτικοί: οι γνώσεις, οι στάσεις, οι πεποιθήσεις τους και οι πρακτικές τους, γ) η ηγεσία του σχολείου και ο τρόπος που ασκείται, και δ) η σχολική κουλτούρα, (βλ. Pollock, 2008: 4-5, ΥΠΕΠΘ και ΠΙ, 2008). Και οι τέσσερις παράγοντες είναι κρίσιμοι και καταλυτικοί για την υλοποίηση της καινοτομίας, όμως στην παρούσα εργασία θα μας απασχολήσουν οι πολιτικές οι οποίες δύνανται να προσδώσουν στο σχολικό σύστημα ευκαιρίες και δυνατότητες ώστε οι καινοτομίες να έχουν και εφαρμοστική αποτελεσματικότητα και βιώσιμη προοπτική (sustainability). Ιδιαίτερα αυτή η τελευταία, η βιώσιμη προοπτική, σύμφωνα με τον Fullan (2008: 116-117) εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εμπλοκή και τη θετική ανταπόκριση των εκπαιδευτικών και αποτελεί το μεγάλο διακύβευμα στον τομέα των καινοτομιών στην εκπαίδευση. Γι' αυτό κι εμείς στην παρούσα εργασία επικεντρωνόμαστε σε καινοτομίες που αφορούν κεντρικές πολιτικές σχετικά με την επιμόρφωση και την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Ως «κεντρικές πολιτικές» ορίζουμε τις αποφάσεις που λαμβάνονται σε κεντρικό επίπεδο υπουργείου και αρμοδίων φορέων και που δυνητικά συναντάμε εφαρμοσμένα παραδείγματά τους σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Στον τομέα της επιμόρφωσης αυτές οι κεντρικές αποφάσεις απηχούν τις επίσημες πολιτικές της εποχής μας και σηματοδοτούν σύγχρονες αντιλήψεις και πεποιθήσεις για την εκπαίδευση. Επιλέξαμε να επικεντρωθούμε στον τομέα της επιμόρφωσης επειδή, σύμφωνα με τη συστημική αντίληψη για την εκπαίδευση (Κουλουμπαρίτη, 2003: 25-26), η επιμόρφωση αποτελεί μέρος της επαγγελματικής ανάπτυξης και επηρεάζει το έργο των εκπαιδευτικών και αυτό με τη σειρά του επηρεάζει τη μάθηση και την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών.

Η εργασία μας εκτείνεται σε τρεις ευσύνοπτες ενότητες. Στην πρώτη ενότητα επιχειρούμε μια ανάλυση του όρου «καινοτομία στην εκπαίδευση» μέσα από δύο κυρίως θεωρητικά μοντέλα, εκείνο του Rogers (2003), που αφορά γενικότερα στην έννοια της καινοτομίας και της διάχυσής της, και εκείνο του Fullan (2007), που επικεντρώνεται στη συστημική συνολική προσέγγιση της αλλαγής στους σχολικούς

οργανισμούς. Στη δεύτερη ενότητα κάνουμε αρχικά μια σύντομη αναδρομή στα επιμορφωτικά σχήματα στη χώρα μας και στη συνέχεια συζητάμε τις πρόσφατες τάσεις που παρατηρούνται σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, με ιδιαίτερη αναφορά, βεβαίως, στις ευρωπαϊκές τάσεις. Τέλος, στην τρίτη ενότητα ανακεφαλαιώνουμε και εκφράζουμε σκέψεις, προβληματισμούς και προτάσεις σχετικά με τα επιμορφωτικά σχήματα που, κατά την άποψή μας, μπορεί να συμβάλλουν πιο αποτελεσματικά στην επιτυχή εφαρμογή καινοτομιών στα σχολεία. Η εργασία μας δεν είναι εξαντλητική, όμως ευελπιστεί να δώσει το έναυσμα για να θεθεί εκ νέου προς περαιτέρω συζήτηση το θέμα «της καινοτομίας και της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους ανάπτυξης».

1. Τι είναι Καινοτομία στην Εκπαίδευση; Ορισμός Εργασίας και Θεωρητικά Μοντέλα

Στο παρόν θεωρούμε ότι ο όρος «καινοτομίες στην εκπαίδευση» (innovations in education) αναφέρεται σε νοοτροπίες, διαδικασίες, στρατηγικές, προσεγγίσεις, επιτεύγματα, που εφαρμόζονται για πρώτη φορά από ένα άτομο ή έναν οργανισμό με στόχο τη βελτίωση και τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα σε κάποιους νευραλγικούς τομείς, όπως, για παράδειγμα, είναι η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, η πρόσβαση των μαθητών στην ανώτατη εκπαίδευση κτλ. Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι στην εκπαίδευση οι καινοτομίες εφαρμόζονται προκειμένου να αντιμετωπιστούν εκπαιδευτικά ζητήματα και προκλήσεις που χρονίζουν. Οι καινοτομίες δεν συνιστούν λύση σε προκύπτοντα έκτακτα ζητήματα, αλλά συνιστούν καλά μελετημένες εφαρμοσμένες ενέργειες (Fullan, 2008: 114). Η αποτελεσματικότητα των καινοτομιών στην εκπαίδευση κρίνεται από τον βαθμό στον οποίο αυτές βελτιώνουν τομείς, όπως η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών αλλά και η συνολική ακαδημαϊκή συγκρότηση των μαθητών και οι επιδόσεις τους, η φοίτηση και η ολοκλήρωση των σπουδών στο σχολείο και το πανεπιστήμιο και η μείωση της σχολικής διαρροής, η αξιοποίηση ερευνητικών δεδομένων και ο εντοπισμός και η αξιοποίηση κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού (βλ. Looney, 2009: 4).

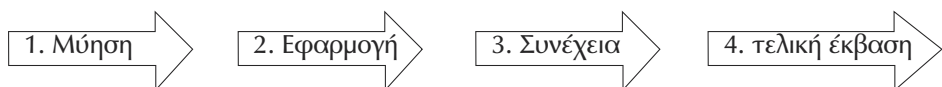
Για παράδειγμα, το Ελληνικό Υπουργείο Παιδείας έχει καθιερώσει πλέον τον θεσμό της «Αριστείας και Καινοτομίας» (βλ. ΥΠΑΙΘ, 2013) με σκοπό να επιτευχθεί:

«... η αξιοποίηση της καινοτομίας και της δημιουργικότητας που αναπτύσσεται στα σχολεία, ως βάση για τον εμπλουτισμό και την ενδυνάμωση του εκπαιδευτικού έργου μέσα από την επιβράβευση και την δημόσια ανάδειξη «βέλτιστων πρακτικών» της μαθησιακής διαδικασίας. Η δράση αποτελεί μία πρωτοβουλία που επιχειρεί να ανοίξει τον δρόμο σε ένα σχολείο που επιδιώκει τη συνεχή βελτίωση, την αλλαγή, την πολυμορφία καθώς και σε μηχανισμούς συνεχούς ανατροφοδότησης και υποστήριξης της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών».

Η έρευνα έχει καταδείξει (Stenhouse, L. 2008: 26-27 Κουλουμπαρίτση, 2002) ότι απαραίτητη προϋπόθεση για τη σταδιακή εφαρμογή της καινοτομίας αποτελεί η διασύνδεση των νέων ιδεών, που κομίζει η καινοτομία, με τη σχολική πραγματικότητα. Οι νέες ιδέες πρέπει να οικοδομούνται στην πράξη. Για να γίνει αυτό πρέπει μεγάλο μέρος της καινοτομίας να μεταφραστεί σε δεξιότητες και συνήθειες που μπορούν να ενταχθούν στις συμβάσεις του σχολείου. Αυτό ανάμεσα σε άλλα προϋποθέτει τον καθορισμό με σαφήνεια του βαθμού αλλαγής που πρέπει να επιτευχθεί, ενδοσχολική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, ενδοσχολική υποστήριξη με έμπυχο υλικό και εκπαιδευτικά μέσα, κατάλληλο σχολικό κλίμα και μηχανισμούς ανατροφοδότησης, αξιολόγησης και βελτίωσης (Fullan, 2008: 115· Darling – Hammond, 2008: 93). Με δυο λόγια, η καινοτομία πρέπει να είναι *συμβατή* (compatibility) προς τις ανάγκες, το διαμορφωμένο αξιακό πλαίσιο και τις προϋπάρχουσες εμπειρίες ενός οργανισμού. Όσο αυξάνει ο βαθμός συμβατότητας τόσο αυξάνει και το *ποσοστό διάχυσης και καθιέρωσης της καινοτομίας* (rate of adoption) στον οργανισμό αυτόν (βλ. Rogers, 2003:224-240).

Όταν μια καινοτομική προσπάθεια ξεπερνά το μερικό και τοπικό, τότε παύει να είναι απλή καινοτομία και έχει την εμβέλεια και τη δυναμική μιας μεταρρύθμισης (reform). Σε αυτή την περίπτωση ο Fullan (2008: 117) ισχυρίζεται ότι τα πιο αποτελεσματικά μοντέλα είναι τα «Μοντέλα της Καθολικής Μεταρρύθμισης» (WSR ή Whole System Reform), τα οποία επιδιώκουν να επιφέρουν αποδεδειγμένες βελτιώσεις σε επίπεδο όλης της επικράτειας στις επιδόσεις των μαθητών και κυρίως αυτών που ζουν σε υποβαθμισμένες περιοχές. Σε μικρότερη κλίμακα, στη χώρα μας αυτό επιχειρεί να επιτύχει με στοχευμένες ενδοσχολικές επιμορφωτικές δράσεις το πρόγραμμα καινοτομικής παρέμβασης στις «Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας». Οι Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας ή ΖΕΠ συνιστούν πανελλαδικά δίκτυα από σχολεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σε υποβαθμισμένες περιοχές της χώρας, στα οποία εφαρμόζονται ενισχυμένα προγράμματα Σχολικού Εγγραμματισμού, Πολιτισμού και Κοινωνικο - Συναισθηματικής υποστήριξης μαθητών, προκειμένου οι μαθητές να ενισχυθούν ακαδημαϊκά και ολόπλευρα (βλ. ΕΚΚΕ, 2012: 17 ΥΠΑΙΘ, 2012).

Σύμφωνα με τον Fullan (2007), κάθε αλλαγή και καινοτομία περιλαμβάνει 4 στάδια: 1. τη μύηση, 2. την εφαρμογή, 3. τη συνέχεια, 4. την τελική έκβαση.

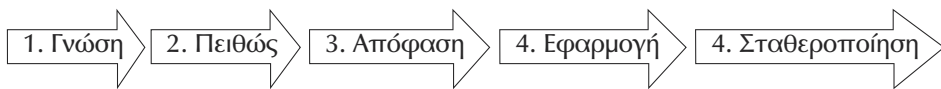

1. Κατά τη *μύηση* η καινοτομία πρέπει να γίνει απολύτως κατανοητή τόσο από τη μεριά της πολιτείας που εισηγείται την καινοτομία όσο και από μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας που μπορεί να έχουν εμπειρίες από αυτή ή από ανάλογες καινοτομίες.

2. Κατά την *εφαρμογή* τρεις είναι οι περιοχές από τις οποίες αντλούνται παράγοντες που επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά την εφαρμογή της καινοτομίας: α) τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής καθεαυτής της καινοτομικής παρέμβασης και αλλαγής, (β) τα χαρακτηριστικά της τοπικής κοινωνίας όπου εφαρμόζεται η αλλαγή, και (γ) οι εξωτερικοί παράγοντες (π.χ. εκπαιδευτική διοίκηση, παράλληλα προγράμματα που αφορούν πολιτικές) (βλ. και Wagner, 2012). Είναι αυτονόητο ότι ο εντοπισμός και ο χειρισμός των ιδιαιτεροτήτων κάθε περιοχής από τις τρεις που προαναφέραμε δημιουργεί προϋποθέσεις επιτυχούς, μέτριας ή ατυχούς εφαρμογής της καινοτομίας.
3. Για να διασφαλισθεί η *συνέχεια* της καινοτομίας πρέπει αυτή, όπως προαναφέραμε, να ανταποκρίνεται στις βασικές δομές του συστήματος ή να προσαρμόζει τις προϋπάρχουσες δομές με τρόπο που η καινοτομία να εντάσσεται και να απορροφάται από αυτές και να έχει διασφαλίσει μέσα σ' αυτές τις δομές μηχανισμούς της βιωσιμότητάς της, π.χ. η κατάργηση διαλειμμάτων ανά ώρα διδασκαλίας και η διαμόρφωση ενιαίων δώρων στο ημερήσιο σχολικό πρόγραμμα, προκειμένου να διευκολυνθεί η εφαρμογή ερευνητικών σχεδίων εργασίας, αποδείχθηκε μια βιώσιμη αλλαγή στη δημοτική εκπαίδευση.
4. Η έκβαση της εφαρμογής της καινοτομίας δεν ολοκληρώνεται με την πλήρη πρώτη εφαρμογή αλλά με την οργανική της ενσωμάτωση της καινοτομίας στην πράξη και με τη συνεχή βελτίωσή της.

Ο Fullan (2007) υποστηρίζει ότι μόνο μέσα από συλλογικές προσπάθειες και κοινή δέσμευση μπορεί να υπάρξει συνεπής εφαρμογή, η οποία στην πορεία μπορεί να εξελιχθεί σε όραμα για την καινοτομία και, εν τέλει, να διασφαλίσει τη βιωσιμότητά της.

Ανάλογα, ο Rogers (2003: 20-22) περιέγραψε το μοντέλο της διάχυσης της καινοτομίας ως μια διαδικασία εύρεσης και επεξεργασίας της πληροφορίας ώστε το άτομο να γνωρίζει, να κατανοεί και να επιχειρεί την καινοτομία σε πλαίσιο όσο γίνεται πιο ασφαλές, όπως αποδίδεται διαγραμματικά παρακάτω:

1. *Γνώση*: υφίσταται όταν το άτομο (ή κάποιος οργανισμός) εκτίθεται κατ' αρχάς στην καινοτομία και κατανοεί πώς λειτουργεί.
2. *Πειθώς*: υπάρχει όταν το άτομο (ή κάποιος οργανισμός) διαμορφώνει μια στάση θετική ή αρνητική απέναντι στην καινοτομία.
3. Η *Απόφαση* προϋποθέτει ότι το άτομο (ή κάποιος οργανισμός) καταλήγει στο να υιοθετήσει ή να απορρίψει την καινοτομία.

4. Κατά την *Εφαρμογή* το άτομο (ή κάποιος οργανισμός) θέτει σε λειτουργία όλα τα στοιχεία της καινοτομίας. Επινοητικά εφευρήματα (όχι διαστρεβλώσεις) της καινοτομίας δεν είναι απίθανο να διαπιστωθούν στο στάδιο αυτό.
5. Κατά τη *Σταθεροποίηση* το άτομο (ή κάποιος οργανισμός) επιζητεί επιβεβαίωση της επιλογής του στο να υιοθετήσει την καινοτομία. Ακόμα και σ' αυτό το στάδιο το άτομο μπορεί να ανακαλέσει την αρχική θετική απόφασή του εφόσον βρεθεί αντιμέτωπο με αντιφατικά μηνύματα, πράγμα που σημαίνει ότι οι υποστηρικτικοί μηχανισμοί παίζουν καταλυτικό ρόλο κατά την εισαγωγή μιας καινοτομίας. Για παράδειγμα, η έλλειψη συνεχούς και συνεπούς υποστήριξης και τα αντιφατικά μηνύματα από τους καθ' ύλην αρμόδιους φορείς υποστήριξης, κατά τα πρώτα χρόνια εφαρμογής της Ευέλικτης Ζώνης, είχαν ως αποτέλεσμα να αναχαιτισθεί εν μέρει το πρώτο κύμα ενθουσιώδους εφαρμογής της που παρατηρήθηκε κατά την πιλοτική εφαρμογή του πρώτου έτους (2001-2).

Τα δύο θεωρητικά πλαίσια, του Fullan και του Rogers, στη δομή τους και το σκεπτικό δεν έχουν ουσιαστικές διαφορές. Η βασική διαφορά μεταξύ Fullan και Rogers έγκειται στο ότι, ενώ ο δεύτερος βλέπει μια απόλυτη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στον εισηγητή της καινοτομίας και εκείνον που την εφαρμόζει (η αλλαγή είναι μια εκ των άνω διαδικασία και η εφαρμογή είναι ατομική υπόθεση), για τον πρώτο, τον Fullan, η αλλαγή είναι μια διαδικασία συνεχής από όλες και προς όλες τις κατευθύνσεις του συστήματος. Σύμφωνα με τον Rogers, τα άτομα που χαρακτηρίζονται εντέλει ως «καινοτόμοι» (innovators) είναι αυτά που είναι αποφασισμένα να δοκιμάσουν το νέο, ακόμα κι αν η αποτυχία φαίνεται στην αρχή πιο βέβαιη από την επιτυχία. Οι καινοτόμοι διακρίνονται και από ένα ψυχολογικό τους χαρακτηριστικό: είναι ριψοκίνδυνοι. Στον αντίποδα είναι οι «ουραγοί» (laggards), είναι αυτοί που συνήθως έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη να δεχθούν την ευεργεσία της καινοτομίας (επειδή έχουν λιγότερες γνώσεις και λιγότερες ευκαιρίες) και είναι οι πρώτοι που αδιαφορούν γι' αυτήν (2003: 295).

Για τον Fullan, όλοι οι μετέχοντες σε μια καινοτομική προσπάθεια είναι δυνάμει και στην αρχή της εφαρμογής φορείς της αλλαγής (change agents), αρκεί να την κατανοούν και να την υπηρετούν με συνέπεια προς τη σωστή κατεύθυνση, δηλαδή και σε αυτή την περίπτωση οι φορείς αλλαγής πρέπει να είναι καλά καταρτισμένοι. Αλλά ακόμα και όσοι διστάζουν και εγείρουν φωνές διαφωνίας απέναντι στην καινοτομία για τον Fullan (1999: 27) συμβάλλουν θετικά στην εφαρμογή της, επειδή αναγκάζουν τους εμπνευστές και τους υποστηρικτές της καινοτομίας να τη σκεφτούν εκ νέου και ενδελεχώς και, έτσι, είτε να προβούν σε βελτιωτικές παρεμβάσεις είτε να ισχυροποιήσουν και να σταθεροποιήσουν με περισσότερα και ισχυρότερα επιχειρήματα και τεκμήρια την καινοτομία αυτή.

Με εργαλείο το σκεπτικό του Fullan και του Rogers παρακάτω επιχειρούμε να εξετάσουμε σύγχρονες τάσεις στον τομέα της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.

2. Εκπαιδευτικές Καινοτομίες και Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών

Απαραίτητη προϋπόθεση για την προσέγγιση του θέματος είναι η εννοιολογική οριοθέτηση των τριών βασικών όρων που συναρτώνται με την επιμόρφωση: *άτυπη, μη τυπική, τυπική επιμόρφωση* σε αναλογία προς την ορολογία που χρησιμοποιείται για την εκπαίδευση (Σαλτερής, 2011: 7). α) Η *άτυπη εκπαίδευση/ επιμόρφωση* συναρτάται με τις καθημερινές επιρροές που δέχεται ο εκπαιδευτικός από το εκπαιδευτικό του περιβάλλον (π.χ. ανταλλαγή απόψεων για κάποιες διδακτική προσέγγιση ή για αντιμετώπιση κάποιας ιδιαίτερης συμπεριφοράς, η διαδικασία επίλυσης κάποιου εκπαιδευτικού προβλήματος, κτλ), αρκεί αυτές οι εμπειρίες να αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας και προστιθέμενης αξίας για τον ίδιο. β) «Ως *μη τυπική* επιμόρφωση νοείται οποιαδήποτε οργανωμένη μορφή επιμόρφωσης που παρέχεται έξω από το κατεστημένο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα, με επιμέρους θεματική, στόχο και συγκεκριμένο κοινό εκπαιδευτικών. Για παράδειγμα, ενώσεις, σύλλογοι ή ομάδες φίλων με χαλαρούς ή δυνατούς δεσμούς, των οποίων κοινός σκοπός είναι η προώθηση και διάδοση στην εκπαίδευση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, των ΤΠΕ κτλ.» (Σαλτερής, 2011: 8). γ) Η *τυπική επιμόρφωση* συνδέεται με την εκπαιδευτική πολιτική και τις θεσμοθετημένες αποφάσεις σχετικά με την κατάρτιση και την επαγγελματική προαγωγή των εκπαιδευτικών.

Είναι προφανές ότι τόσο στην άτυπη μορφή όσο και στη μη τυπική μορφή επιμόρφωσης οι καινοτόμες και πρωτότυπες ιδέες και πιο αβίαστα ανακλύπτονται και πιο γρήγορα διαδίδονται ανάμεσα στους ενδιαφερόμενους, αφού αποτελούν οικειοθελή και επίκαιρα σχήματα επιμόρφωσης που ανταποκρίνονται στις κατά περίπτωση αυθεντικές ανάγκες των ίδιων των εκπαιδευτικών. Με δυο λόγια, οι δυο αυτές μορφές επιμόρφωσης προέρχονται «από τα μέσα και τα κάτω» (bottom up and inside out). Αντιθέτως, η τυπική επιμόρφωση προέρχεται «εκ των άνω» (top down) και βασιζέται στις πολιτικές και τις πρακτικές που την υποστηρίζουν.

2.1. Η Επιμόρφωση στην Ελλάδα για την Υποστήριξη της Καινοτομίας

Η επιμόρφωση και η υποστήριξη των εκπαιδευτικών στο έργο τους αποτελεί πάγιο αίτημα των ίδιων των εκπαιδευτικών εδώ και πολλά χρόνια. Τα τελευταία τριάντα πέντε χρόνια έχουν υλοποιηθεί πολλά επιμορφωτικά προγράμματα, κυρίως στο πλαίσιο συγχρηματοδοτούμενων έργων. Στο παρόν άρθρο επικεντρωνόμαστε σε αυτά τα προγράμματα που εντάσσονται στην τυπική θεσμοθετημένη επιμόρφωση, η οποία συνοδεύει πολιτικές και προτεραιότητες που θέτει κυρίως η εκάστοτε πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας, προκειμένου να προωθήσει μία καινοτομική αντίληψη στην εκπαίδευση και να οδηγήσει στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών (βλ. και Σαλτερή, 2006).

Οι επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης χωρίζονται σε δύο χρονικές ζώνες:

Α' Ζώνη: από το 1978 έως το 1992 όπου οι επιμορφώσεις εκπαιδευτικών συνοψίζονται κυρίως σε προγράμματα των τμημάτων ΣΕΛΔΕ και ΣΕΛΜΕ, και

Β' Ζώνη: από το 1992 και εξής όπου επικρατούν τα προγράμματα των ΠΕΚ. Στην εποχή τους τα προγράμματα ΠΕΚ έδωσαν ευκαιρίες στους εκπαιδευτικούς να επικαιροποιήσουν τις γνώσεις τους και να αναβαθμιστούν επαγγελματικά.

Στα τέλη της δεκαετίας του '90 την αλλαγή στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών έφερε ένα έργο *Ενδοσχολικής Επιμόρφωσης* που ανέλαβαν οι Ξωχέλλης και Παπαναούμ (2000) στο πλαίσιο του 1ου ΕΠΕΑΚ (1997 - 2000). Σύμφωνα με τον Ξωχέλλη (2003) «η ενδοσχολική επιμόρφωση εκφράζει, συγκριτικά με άλλες μορφές επιμόρφωσης, μια καινοτομική φιλοσοφία, η οποία συμπυκνώνεται σε δύο βασικούς στόχους:

- Να ενισχυθεί η αυτονομία της σχολικής μονάδας και να καλλιεργηθεί στους εκπαιδευτικούς η διάθεση ενεργούς συμμετοχής τους στην επιμόρφωση ως μια διαρκής διαδικασία, να αποκτήσουν δηλαδή θετική στάση απέναντι στη δια βίου παιδεία, έτσι ώστε να αποκομίσουν οι ίδιοι οφέλη στην επαγγελματική και προσωπική τους εξέλιξη.
- Να υποστηριχθεί με τον τρόπο αυτό η εισαγωγή καινοτομιών στην εκπαίδευση, όπως είναι π.χ. αλλαγές στα σχολικά εγχειρίδια, στο πρόγραμμα και τη μεθόδευση της διδασκαλίας, παρεμβάσεις στο σύστημα αξιολόγησης της σχολικής επίδοσης κτλ».

Παράλληλα, το ίδιο χρονικό διάστημα λειτούργησαν και συνεχίζουν να λειτουργούν τρία κέντρα επιμόρφωσης: τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ), τα Εργαστηριακά Κέντρα Φυσικών Επιστημών (ΕΚΦΕ) και τα Κέντρα Στήριξης της Επιμόρφωσης (ΚΣΕ) στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας Α' και Β' επιπέδου, τα οποία υποστηρίζουν τους εκπαιδευτικούς στις αναζητήσεις τους σε νέα παιδαγωγικά μονοπάτια και καινοτόμες, εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις. Κάποιοι εκπαιδευτικοί που έχουν υπηρετήσει σε αυτούς τους θεσμούς δηλώνουν ότι στην πράξη έχει φανεί ότι υπάρχουν αλληλοεπικαλύψεις ανάμεσα σε κάποιες δράσεις και λειτουργίες αυτών των κέντρων, όπως αυτές των ΕΚΦΕ και των ΚΣΕ και γι' αυτό προτείνουν την ενοποίηση των δράσεων αυτών των κέντρων (π.χ. βλ. Παπαμιχάλης, 2011: 38-39).

Στις αρχές της δεκαετίας του 2000 ένα εκτενές επιμορφωτικό πρόγραμμα ήταν αυτό για την προώθηση των αρχών και πρακτικών της «Ευέλικτης Ζώνης Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων» στο σχολείο. Η Ευέλικτη Ζώνη είχε ως στόχο να διασυνδέσει τη διδασκαλία με την καθημερινή ζωή και έτσι να καταστήσει το σχολείο πιο ελκυστικό για τους μαθητές και για τους εκπαιδευτικούς. Ανατροφοδότηση

αυτού του έργου αποτυπώθηκε σε εκδόσεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, (για παράδειγμα, http://www.pi-schools.gr/programs/EuZin/ergasies_03_04_dim.php). Η εφαρμογή στην πράξη έδειξε πώς όταν η σχολική μονάδα εμπλέκεται σύσσωμη σε μια καινοτόμο προσπάθεια, δέχεται στοχευμένη και συστηματική υποστήριξη κατά την εφαρμογή της καινοτομίας και έχει τη δυνατότητα να συζητήσει και να αναστοχαστεί επί των θεμάτων που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή της καινοτομίας, τότε τα αποτελέσματα είναι εντυπωσιακά και οι παράλληλες ευεργεσίες πολλές. Για παράδειγμα, δόθηκε η ευκαιρία στη δεύτερη συγγραφέα του παρόντος να κάνει ενδοσχολική συστηματική επιμόρφωση - υποστήριξη για ένα διδακτικό έτος (2001-2002) σε πιλοτική σχολική μονάδα στην περιφέρεια στην οποία υπηρέτησε ως σχολική σύμβουλος και εκεί διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί ανταποκρίθηκαν με τον προσηρότερο τρόπο, άλλαξαν επί τα βελτίω συμπεριφορές και επιδόσεις μαθητών, και επιπλέον άλλαξε και η σχολική κουλτούρα. Η ίδια η σχολική μονάδα ένιωθε ενδυναμωμένη και έτοιμη να αναλάβει πρωτοβουλίες αυτο-μόρφωσης και περαιτέρω ανάπτυξης (βλ. Κουλουμπαρίτση, 2002).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, αν και επιμορφώθηκαν δια ζώσης γύρω στους 4.500 εκπαιδευτικούς, οι παιδαγωγικές που εισηγείται η Ευέλικτη Ζώνη δέχτηκαν σθεναρή αντίδραση από μεγάλο σώμα των εκπαιδευτικών και δεν υποστηρίχθηκαν πάντα με συνέπεια από τον αρμόδιο φορέα, επιβεβαιώνοντας στην πράξη τις θεωρητικές παραδοχές του Fullan και του Rogers ότι η αλλαγή προϋποθέτει πρωτίστως καλή γνώση της καινοτομίας, τόλμη, δέσμευση, ανάλογη σχολική κουλτούρα και συνεχή και συνεπή υποστήριξη.

Το τελευταίο εκτεταμένο πρόγραμμα επιμόρφωσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου ήταν το «Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης» (ΜΠΕ), το οποίο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του «Νέου Σχολείου» (<http://www.epimorfosi.edu.gr/>). Το Μείζον Πρόγραμμα είχε ως στόχο να στηρίξει ουσιαστικά τους εκπαιδευτικούς σε καινοτόμες διδακτικές πρακτικές που συνδέονται λειτουργικά με τις αλλαγές στο σχολείο και κυρίως με τις αλλαγές στα Νέα Προγράμματα Σπουδών (ΝΠΣ). Οι σπουδαιότερες καινοτομίες των ΝΠΣ είναι: α) η προσπάθεια να ενισχυθεί με μεθοδολογίες διδακτικού σχεδιασμού και διαφοροποιημένης παιδαγωγικής ο εκπαιδευτικός ώστε να απαγκιστρωθεί από την ασφυκτική προσήλωσή του στο σχολικό βιβλίο και την *ex cathedra* διδασκαλία, β) να δημιουργηθούν δίκτυα συνεργασίας μεταξύ των κοινωνικο-ψυχολογικών φορέων και μηχανισμών και των εκπαιδευτικών. Το ΜΠΕ αξιοποίησε μέλη ΔΕΠ, σχολικούς συμβούλους Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και εκπαιδευτικούς με αυξημένα προσόντα, οι οποίοι επιμορφώθηκαν ώστε να λειτουργήσουν ως υποστηρικτές και εμπυχωτές στην εφαρμογή των νέων διδακτικών προσεγγίσεων απαραίτητων για την επιτυχία των νέων προγραμμάτων σπουδών. Το ΜΠΕ διήρκησε μία σχολική χρονιά (2011-12) και, ενώ μέχρι σήμερα δεν έχουν ανακοινωθεί κάποια συμπεράσματα αξιολογικής τάξεως για το εν λόγω πρόγραμμα, μπορεί κάποιος να

αναγνωρίζει ότι είχε θετικά στοιχεία, όπως: α) ότι οι εκπαιδευτικοί προσήλθαν οικειοθελώς και επιμορφώθηκαν σε θέματα που συνδέονταν ευθέως με το διδακτικό τους έργο, β) ανέλαβαν κεντρικό ρόλο αλληλο-επιμόρφωσης και σχεδίασαν και παρουσίασαν δικά τους εφαρμοσμένα διδακτικά σενάρια. Αυτό δραστηριοποίησε τους εκπαιδευτικούς και τους έδωσε την ευκαιρία να βρεθούν ως πρωταγωνιστές στο επίκεντρο της επιμορφωτικής τους διαδικασίας, συμβάλλοντας με στοχαστικο-κριτικές αναλύσεις στην εξέλιξη του προγράμματος.

2.2. Διεθνείς Τάσεις στην Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών για την Υποστήριξη της Καινοτομίας

Σε επίπεδο ευρωπαϊκών πολιτικών, οι ραγδαίες εξελίξεις στην εφαρμογή νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση, οι μεταβαλλόμενες ανάγκες σε δεξιότητες στην αγορά εργασίας και η ζήτηση για ένα περισσότερο διαφοροποιημένο και σωστά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό, απαιτούν εκπαιδευτικούς με υψηλά και πολλαπλά προσόντα. Επομένως, για την επιμόρφωση και την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών καταβάλλονται προσπάθειες και δημιουργούνται κρατικά προγράμματα και δίκτυα κατάρτισης και καθιερώνονται νέοι διακρατικοί θεσμοί δια βίου μάθησης, για να καταστεί πιο συνεκτική και συντονισμένη μεταξύ των κρατών – μελών η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, όπως σε χώρες σαν τις Δανία, Εσθονία, Κύπρο, Λετονία, Λιθουανία, Ουγγαρία, Αυστρία (Psifidou, 2011: 273).

Σε αυτή τη νέα στρατηγική στην εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζονται ως οι απαραίτητοι διαμεσολαβητές για την επίτευξη των διαρθρωτικών αλλαγών και της καινοτομίας. Αναγνωρίζεται ότι οι εκπαιδευτικές καινοτομίες δεν μπορεί να διαχυθούν στην καθημερινή πρακτική, αν ο φορέας επιμόρφωσης και υποστήριξης δεν περιλαμβάνει τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, κάτι που έχει αναγνωρίσει κι ο Fullan (2007). Σε πρόσφατη Πανευρωπαϊκή Συνδιάσκεψη, που πραγματοποιήθηκε στο Δουβλίνο τον Φεβρουάριο 2013 με τίτλο «Ένταξη, Καινοτομία και Βελτίωση: Η Επαγγελματική Ταυτότητα των Εκπαιδευτών των Εκπαιδευτικών», ανάμεσα στα άλλα τονίστηκαν τα παρακάτω:

- Βασικό καινοτόμο στοιχείο της επιμόρφωσης αποτελεί η επιμόρφωση με βάση τη σχολική μονάδα (school based), όπου αξιοποιούνται έμπειροι εκπαιδευτικοί και καλές πρακτικές.
- Να δημιουργηθεί σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες *Σώμα Μόνιμων Εκπαιδευτών Εκπαιδευτικών (ΣΜΕΕ)*, που να έχει τη βάση του σε σχολικές μονάδες και να είναι, ως προς τα επιμορφωτικά του καθήκοντα, πλήρους ή μερικής απασχόλησης.
- Το ΣΜΕΕ να λειτουργεί ως πρότυπο των εκπαιδευτικών.
- Να διατηρεί επαφή με την έρευνα και τη διερεύνηση καλών πρακτικών.

- Οι Εκπαιδευτές Εκπαιδευτικών πρέπει να γνωρίζουν πώς να διδάξουν εκπαιδευτικούς στο πώς να διδάσκουν καλύτερα.
- Πρέπει να είναι πιστοποιημένοι.
- Να έχουν θεωρητική και πρακτική κατάρτιση.
- Να έχουν επαγγελματική αυτονομία.

(βλ. Πανερωπαϊκή Συνδιάσκεψη, Δουβλίνο Φεβρουάριος 2013,

http://www.teachingcouncil.ie/_fileupload/Teacher%20Education/EU%20Presidency%20Conference%202013/FINAL%20Online%20Conference%20Brochure.pdf).

Παράλληλα, καθιερώνεται και αξιοποιείται και ο θεσμός του μέντορα, θεσμός που σε ευρωπαϊκό αλλά και σε εθνικό επίπεδο (Ν. 3848/2010, άρθρο 4) εφαρμόζεται για να καθοδηγήσει και να υποστηρίξει τον νεοδιοριζόμενο εκπαιδευτικό. Ο μέντορας έχει μεγάλη εκπαιδευτική και διδακτική εμπειρία και υπηρετεί ως εκπαιδευτικός στην ίδια σχολική μονάδα (βλ. και Karavas, 2008). Όπως εξηγεί και η Karavas για τον μέντορα, αλλά όπως αναφέρεται και στην περίπτωση των Εκπαιδευτών Εκπαιδευτικών, μπορεί να μην είναι κάτι που προτείνεται για πρώτη φορά, αλλά τώρα τελευταία καθίσταται ο ρόλος τους επιτακτικός, επειδή φαίνεται ότι μπορούν να διασυνδέουν τα Πανεπιστήμια, την έρευνα και την καινοτομία με τις σχολικές μονάδες. Έτσι, όπως και στην περίπτωση των Εκπαιδευτών Εκπαιδευτικών, αναζητείται η επαγγελματική και η επιστημονική ταυτότητα των μεντόρων και η παγίωση του ρόλου τους (βλ. Dolan & Murray, Πανερωπαϊκή Συνδιάσκεψη, Δουβλίνο Φεβρουάριος 2013

http://www.teachingcouncil.ie/_fileupload/Teacher%20Education/EU%20Presidency%20Conference%202013/FINAL%20Online%20Conference%20Brochure.pdf).

Παράλληλα με τις στοχευμένες επιμορφωτικές παρεμβάσεις στα σχολεία με την καθιέρωση των θεσμών του Εκπαιδευτή Εκπαιδευτικού και του μέντορα, εγκαινιάζονται δυναμικές και μη τυπικές μορφές επιμόρφωσης που αξιοποιούν τις Νέες Τεχνολογίες. Μια τέτοια πρωτοβουλία στην Ενωμένη Ευρώπη είναι ο ιστότοπος (<http://www.openeducationeuropa.eu/>) «Η Ανοικτή Εκπαίδευση στην Ευρώπη». Στο Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς, άλλωστε, οι ψηφιακές δεξιότητες συγκαταλέγονται στις βασικές δεξιότητες για την εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση (2007). Για να τονώσουν αυτήν την προοπτική, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η αρμόδια επίτροπος για θέματα Εκπαίδευσης, Πολιτισμού, Πολυγλωσσίας και Νεολαίας εγκαινίασαν έναν νέο δικτυακό τόπο, την «Ανοικτή Εκπαίδευση», που θα επιτρέπει σε σπουδαστές, επαγγελματίες και εκπαιδευτικά ιδρύματα να μοιράζονται δωρεάν ανοικτούς εκπαιδευτικούς πόρους, μία πρωτοβουλία που αναμένεται να επηρεάσει τη διδασκαλία σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης.

Επίσης, για όσους μπορούν και θέλουν, η χρήση της ψηφιακής πλατφόρμας, του διαδραστικού πίνακα, των ipad, των έξυπνων κινητών και των παρελκόμενων εφαρ-

μογών (applications) έχει τη δυναμική και τη δυνατότητα να αλλάξει δραματικά την παιδαγωγική της τάξης και να ανατρέψει το μέχρι σήμερα γνωστό διδακτικό σχήμα «ένα βιβλίο- ένας δάσκαλος- ένας μαθητής».

Στο ίδιο σκεπτικό, αλλά πιο στοχευμένα και πιο προσανατολισμένα στην εκπαίδευση του εκπαιδευτικού κινείται το πρόγραμμα «Συνδεδεμένοι Εκπαιδευτικοί» (connected educators) του Υπουργείου Παιδείας των ΗΠΑ που έχει ως στόχο να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς να προοδεύσουν σε έναν συνδεδεμένο κόσμο. Τέτοια περιβάλλοντα οραματίστηκε για το 2020 το Εθνικό Σχέδιο Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας και πρόκειται σύντομα να γίνει ο κανόνας της επιμόρφωσης και επαγγελματικής ανάπτυξης εκπαιδευτικών με τη συνεργασία μέσω των κοινωνικών δικτύων και μέσω online κοινοτήτων πρακτικής. Το πρόγραμμα συνδυάζει την έρευνα, την ανάπτυξη και την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών και επιδιώκει να εντοπίσει και να καταστήσει προσπελάσιμα για το ευρύ κοινό των εκπαιδευτικών εκατοντάδες οργανώσεις και κοινότητες καλής πρακτικής.

Η αλήθεια είναι ότι η Επανάσταση στην Τεχνολογία άλλαξε και αλλάζει συνεχώς τον τρόπο που αντιμετωπίζεται πλέον η επιμόρφωση. Οι τελευταίες στατιστικές δείχνουν διεθνώς έναν αυξανόμενο αριθμό εκπαιδευτικών που επιλέγουν το αντικείμενο επιμόρφωσής τους με την εξ' αποστάσεως δυνατότητα που παρέχουν τα MOOCS (Massive Online Open Courses) πολλά από τα οποία παρέχονται από ονομαστά Πανεπιστήμια και είναι δωρεάν. Αξίζει να τονίσουμε ότι στην Ευρώπη η Γαλλία διπλασίασε τα προσφερόμενα MOOCS, ενώ η Ισπανία κατέχει τα πρωτεία προσφέροντας το 1/3 των MOOCS πανευρωπαϊκά. Όποιος αποφασίσει να εγγραφεί σε ένα τέτοιο πρόγραμμα μπορεί να σπουδάσει με τον δικό του ρυθμό στον ελεύθερο χρόνο του. Περισσότερες πληροφορίες μπορεί να βρει, επίσης, κάθε ενδιαφερόμενος στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<https://www.coursera.org/about>.

3. Συμπεράσματα και Προτάσεις

Οι εκπαιδευτικές καινοτομίες αποτελούν το οξυγόνο της θεσμοθετημένης εκπαίδευσης επειδή την ανανεώνουν και της παρέχουν τον απαιτούμενο δυναμισμό και τα μέσα να βρίσκεται με τη ματιά στο μέλλον. Τα είκοσι τελευταία έτη υπήρξαν και συνεχίζουν να υπάρχουν θεσμοθετημένα επιμορφωτικά προγράμματα που ενθάρρυναν αναρίθμητες πρωτοβουλίες και καινοτομικές προσπάθειες στα σχολεία. Από αυτές σταχυολογήσαμε κάποιες που επέδειξαν αντοχή στον χρόνο, όπως είναι οι σχολικές δραστηριότητες Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας και Πολιτισμού, η Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων, και, πιο πρόσφατα, οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας και οι Διαδραστικοί Πίνακες και το Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης. Αναμφίβολα, αυτές οι προσπά-

θεις ανήκουν στους περισσότερο «τολμηρούς», όπως τους αναφέρει ο Rogers, και όχι στον μεγάλο όγκο των σχολείων και των εκπαιδευτικών.

Ενώ, σύμφωνα με τον ο Fullan (2008: 117), τα πιο αποτελεσματικά μοντέλα καινοτομίας είναι τα «Μοντέλα της Καθολικής Μεταρρύθμισης» (WSR ή Whole System Reform), τα οποία επιδιώκουν να επιφέρουν αποδεδειγμένες βελτιώσεις σε επίπεδο επικράτειας ως προς τις επιδόσεις των μαθητών, και κυρίως αυτών που ζουν σε υποβαθμισμένες περιοχές, αυτό φαίνεται να αποτελεί κανόνα σε προγράμματα που έχουν αυτή τη συγκεκριμένη στόχευση. Ένα τέτοιο παράδειγμα στη χώρα μας είναι το πρόγραμμα «Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας» (ΥΠΑΙΘ, 2012), όπου οι επιμορφωτικές παρεμβάσεις για τις καινοτομικές προσεγγίσεις αφορούν στο σύνολο της σχολικής μονάδας και πραγματοποιούνται εστιασμένα και ενδοσχολικά.

Παράλληλα, αυτό που φαίνεται σταδιακά να συνθέτει έναν νέο καμβά ενημέρωσης, επιμόρφωσης και διακίνησης νέων ιδεών ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς είναι τα προγράμματα επιμόρφωσης τα προσαρμοσμένα στις προσωπικές ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους. Από αυτήν την άποψη, η επιμόρφωση αποτελεί προσωπική μέριμνα του ίδιου του εκπαιδευτικού και έχει προσωποποιημένο χαρακτήρα (personalized learning). Αυτή είναι μια νέα μορφή αθόρυβης αλλά πολύ δυναμικής αλλαγής που παρέχουν οι Νέες Τεχνολογίες. Στο Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Βασικές Δεξιότητες (2007), άλλωστε, οι ψηφιακές δεξιότητες συγκαταλέγονται στις βασικές δεξιότητες για την εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση. Επομένως η ηλεκτρονική «Ανοικτή Εκπαίδευση» που προτείνουν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η αρμόδια επιτροπή για θέματα Εκπαίδευσης, Πολιτισμού, Πολυγλωσσίας και Νεολαίας έρχεται να απαντήσει με επιτυχία σε αυτές τις αναδυόμενες ανάγκες των εκπαιδευτικών.

Στο ίδιο κλίμα η επίσημη πολιτική υποστηρίζει τον θεσμό των Εκπαιδευτών Εκπαιδευτικών που αποτελούν πυρήνα ενημέρωσης, επιμόρφωσης και καθοδήγησης των εκπαιδευτικών in situ. Έτσι το επιμορφωτικό σύστημα για την υποστήριξη της καινοτομίας και πιο ευέλικτο γίνεται και πιο αποτελεσματικό.

Το κρίσιμο ερώτημα, φυσικά, σε όλες αυτές τις πρωτοβουλίες είναι: με ποια μέσα και ποιες στρατηγικές το εκπαιδευτικό σύστημα δύναται να εντοπίσει και να σταθμίσει την προστιθέμενη αξία που προκύπτει από αυτές τις πρωτοβουλίες; Προτείνουμε όποιες στρατηγικές υιοθετηθούν σε κεντρικό επίπεδο αυτές να λαμβάνουν υπόψη δείκτες όπως η καθιέρωση καινοτομικής κουλτούρας στις σχολικές μονάδες, η βελτίωση στην κοινωνικο-συναισθηματική, προσωπική ανάπτυξη των μαθητών (Guskey, 2014:14) και να εντοπίζουν και άλλους δείκτες που, όπως τονίζει και ο Wagner (2012:69), ενθαρρύνουν σχολεία και εκπαιδευτικούς να γίνονται πιο ανοικτοί και πιο καινοτόμοι.

Βιβλιογραφία

- Darling-Hammond, L. (2008) *Teacher Learning that Supports Student Learning*. Στο B. Z. Presseisen (επιμ.) *Teaching for Intelligence*. Thousand Oaks, CA: Corwin.
- Day, C. (2003) *Η Εξέλιξη των Εκπαιδευτικών: Οι Προκλήσεις της Δια Βίου Μάθησης*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Δαρδανός.
- EKKE (2012) *Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας*. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας. Κείμενο Εργασίας No 26.
- Elliott, J. (2008) *Educational Theory and the Professional Learning of Teachers*. Στο Norris, N. (επιμ.) *Curriculum and the Teacher. 35 years of the Cambridge Journal of Education*. London: Routledge.
- Fullan, M. (1999) *Change Forces: The Sequel*. Philadelphia, PA: Falmer Press.
- Fullan, M. (2007) *The New Meaning of Educational Change* (4th ed.). New York: Teachers College Press.
- Fullan, M. (2008) *Curriculum Implementation and Sustainability*. Connelly, F.M. κ.ά. (επιμ.) *The Sage Handbook of Curriculum and Instruction*. Los Angeles: Sage Publications.
- Guskay, T.R. (2014) *Planning Professional Learning*. *Educational Leadership*, 71(8): 10-17.
- Hoy, W.K. & Miskel, C.G. (2001). *Educational Administration: Theory, Research and Practice*, 6th Edition. Boston: McGraw-Hill.
- Karavas, K. (2008) *Mentoring Student Teachers of English: A Handbook*. Athens, Faculty of English Studies, National and Kapodistrian University of Athens: RCEL.
- Κουλουμπάριτση, Α.Χ (2002) *Η Ευέλικτη Ζώνη Αλλάζει το Σχολείο: Μία Μελέτη Περιπτώσεως Μέσα από Συμμετοχικές Διαδικασίες και Αμοιβαίες Δεσμεύσεις. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 6: 57-79.
- Κουλουμπάριτση, Α.Χ. (υπό έκδοση) *Το Σχολικό Βιβλίο: Σχεδιασμός – Διδασκαλία – Αξιολόγηση*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Looney, J.M. (2009) *Assessment and Innovation in Education*. Paris:OECD Education Working Papers No 24.
- Ματσαγγούρας, Η.Γ. (2009) *Εισαγωγή στις Επιστήμες της Παιδαγωγικής*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μπαγάκης, Γ. (2011) *Θεσμοθετημένες και Νέες Μορφές Επιμόρφωσης. Προς Αναζήτηση Συνέργειας και Καλών Πρακτικών*. Αθήνα: ΟΕΠΕΚ.
- Ξωχέλλης, Π. (2003) *Η Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών Σήμερα: Διεθνής Αναγκαιότητα - Ελληνικές Εξελίξεις και Εμπειρίες*. Ανασύρθηκε στις 30/11/2013.
<http://www.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio2/praktika/ksoxelis.htm>

- Ξωχέλλης, Π. & Παπαναούμ, Ζ. (2000) *Η Ενδοσχολική Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών: Ελληνικές Εμπειρίες 1997-2000*. Θεσσαλονίκη.
- Παπαμιχάλης, Κ. (2011) *Επιμορφωτικός Ρόλος, Ιδιαιτερότητες, Συνέργειες και Προοπτική των ΕΚΦΕ, ΚΣΕ και ΠΕΚ: Μια Βιωματική Προσέγγιση*. Στο Μπαγάκης, Γ. (επιμ.) *Θεσμοθετημένες και Νέες Μορφές Επιμόρφωσης. Προς Αναζήτηση Συνέργειας και Καλών Πρακτικών*. Αθήνα: ΟΕΠΕΚ.
- Psfidou, I. (2011) *The Fading Paradox in Teacher Education and Training Policies in Europe*. Στο (επιμ.) Anastasiades, P., Kalogiannakis, P, Karras, K. & Volhuter, C.C. *Teacher Education in Modern Era : Trends and Issues*. Athens: Ministry of Education & Pedagogical Institute.
- Pollock, K. (2008) *The Four Pillars of Innovation: An Elementary School Perspective*. *The Innovation Journal*, 13(2):2-20.
- Σαλτερής, Ν. (2006) *Διαρκής Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών: Αναζητώντας τον Αναστοχαστικό Επαγγελματία*. Αθήνα: Ταξιδευτής.
- Σαλτερής, Ν. (2011) *Επιμορφωτικά Μορφώματα και Σύστημα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών: Εννοιολογικές Διευκρινίσεις, Σχέσεις και Στόχοι*. Στο Μπαγάκης, Γ. (2011) *Θεσμοθετημένες και Νέες Μορφές Επιμόρφωσης. Προς Αναζήτηση Συνέργειας και Καλών Πρακτικών*. Αθήνα: ΟΕΠΕΚ.
- Rogers, E. M. (2003) *Diffusion of Innovations*. (5th ed.). New York, NY: The Free Press.
- Stenhouse, L. (2008) *Defining the Curriculum Problem*. Στο Norris, N. (επιμ.) *Curriculum and the Teacher. 35 years of the Cambridge Journal of Education*. London: Routledge.
- Tomlinson, C.A. & Allan, S.D. (2000) *Leadership for Differentiating Schools and Classrooms*. Alexandria, VA: ASCD.
- Wagner, T. (2012) *Calling All Innovators*. *Educational Leadership*, 69(7):66-69.
- ΥΠΕΠΘ και Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2008) *Εκπαίδευση και Ποιότητα στο Ελληνικό Σχολείο: Γενικά Ερευνητικά Δεδομένα και Πρώτες Διαπιστώσεις*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο – Τμήμα Ποιότητας της Εκπαίδευσης.

Ιστο - αναζητήσεις

- ΥΠΑΙΘ (2013) «Θεσμός Αριστείας και Καινοτομίας»
<http://excellence.sch.gr/index.php> Ανασύρθηκε στις 13/11/2013.
- ΥΠΑΙΘ (2012) Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας. Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Εκπαιδευτικών Δράσεων.
<http://www.eye.minedu.gov.gr/content/category/6/34/75/>
 Ανασύρθηκε 11/10/2013.

EUROPAEU (2007) Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Βασικές Δεξιότητες.

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/ll-learning/keycomp_el.pdf

Ανασύρθηκε 11/10/2013.

Πανευρωπαϊκή Συνδιάσκεψη (Δουβλίνο Φεβρουάριος 2013), «Ένταξη, Καινοτομία και Βελτίωση: Η Επαγγελματική Ταυτότητα των Εκπαιδευτών των Εκπαιδευτικών»,

http://www.teachingcouncil.ie/_fileupload/Teacher%20Education/EU%20Presidency%20Conference%202013/FINAL%20Online%20Conference%20Brochure.pdf).